Editörler:
Aslı Özge ÖZGEN ÇİĞDEMLİ
Selen UYGUNGİL ERDOĞAN

TURİZMDE ÖRGÜTÜ ETKİLEYEN KİŞİLİK TİPOLOJİLERİ

DETAY YAYINCILIK
Ankara, 2023

DETAY YAYINLARI : 1665

1. Baskı : Mart 2023
ISBN : 978-605-254-740-3
Yayıncı Sertifika No : 46573
Matbaa Sertifika No : 42488

Kitap bölümlerine ait her türlü yasal/akademik sorumluluk bölüm yazarlarına aittir.

© Detay Anatolia Akademik Yayıncılık Ltd. Şti.

Her hakkı saklıdır. Yazarından ve yayınevinden yazılı izin alınmaksızın bu kitabın fotokopi veya diğer yollarla kısmen veya tamamen çoğaltılması, basılması ve yayınlanması yasaktır. Aksine davranış, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu gereğince, 5 yıla kadar hapis ve adli para cezaları ile fotokopi ve basım aletlerine el konulmasını gerektirir.

Dizgi : Detay Yayıncılık
Kapak Tasarım : Detay Yayıncılık
Baskı ve Cilt : Bizim Buro Basımevi
1. Sanayi Caddesi Sedef Sokak No: 6/1 İskitler-Ankara

Kütüphane Bilgi Kartı
Editörler: Aslı Özge Özgen Çiğdemli ve Selen Uygungil Erdoğan
Turizmde Örgütü Etkileyen Kişilik Tipolojileri, 1. Baskı
ISBN: 978-605-254-740-3, viii + 112 sayfa, kaynakça var, dizin yok

DETAY YAYINCILIK

GENEL DAĞITIM ve İSTEME ADRESİ
DETAY ANATOLIA AKADEMİK YAYINCILIK LTD. ŞTİ.
Adakale Sokak No: 14/4 Kızılay/Ankara
Tel : (0.312) 434 09 49 ● Faks: (0.312) 434 31 42
Web: www.detayyayin.com.tr ● e-posta: detayyay@gmail.com

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
TURİZM ÇALIŞANLARI VE İÇEDÖNÜK KİŞİLİK

Nihat ÇEŞMECİ[4]

Günümüzde bireysel farklılıklar üzerine yapılan araştırmalar, çeşitli disiplinlerde farklı bakış açılarıyla ele alınmakta, ancak bunlar arasında en yaygın olarak üzerinde durulan konuların, kişilik ve kişilikle ilgili farklılıklar olduğu söylenebilmektedir. Bireylerin ve aralarındaki kişilik farklılıklarının daha yakından tanınması, davranışlarını analiz edebilme imkânı verdiği gibi, davranışlarının öngörülebilirliğini de arttırabilmektedir. Bu öngörülere dayanarak örgüt içi iletişimin iyileştirilmesi ve örgüt içi çatışmaların azaltılması mümkün olacağı gibi, örgütlerde çalışanların seçiminde de daha başarılı sonuçların alınmasına yol açabilecektir. Ayrıca, bir hizmet sektörü olan turizm sektöründe örgüt içi iletişimin yanı sıra ve ondan da önemlisi, çalışanların konuklarla iletişiminde de kişilik faktörü kritik bir öneme sahip bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin turizm sektörü çalışanlarının kişilikleri ile ilgili yapılan araştırmalarda en sık ilişkilendirilen değişkenlerden birisinin hizmet verme yatkınlığı olduğu dikkat çekmektedir.

Bu bölümün temel amacı, kişilik sınıflandırmalarında ve ölçeklerde sıklıkla kullanılan "içedönük kişilik" hakkında bilgi vererek, bu kişilik tipinin kuramsal altyapısı ve turizm araştırmalarında bu kişilik tipinin hangi yönleriyle ele alındığını ve ne gibi bulgulara ulaşıldığını ortaya koymaktır. Bunu yapabilmek için, bölümde öncelikle kişilik kavramı ve kişilikle ilgili kuramsal

[4] Dr. Öğr. Üyesi, Erciyes Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü, ORCID: 0000-0003-0736-4133

yapı içerisinde içedönük kişilik tipinin yeri ve önemi ele alınacaktır. Sonrasında, içedönük kişilik tipinin ortaya çıkarılmasında günümüzde en sık kullanılan ölçekler ve bunların özellikleri hakkında bilgi verilecektir. Son olarak ise, alan yazın taramasına dayanarak, turizm alanında yapılmış olan araştırmalarda içedönük kişilik ve bu kişilikte olduğu belirlenen turizm çalışanlarına yönelik tespit edilen bulgulara ve bunlara yönelik yapılan yorumlara yer verilecektir.

4.1. KİŞİLİK KAVRAMI, İLGİLİ TEORİLER VE İÇE DÖNÜK KİŞİLİK

Konuyla ilgili yazında, "kişilik" (personality) kelimesinin Latince "persona" kelimesine dayandığı ve ondan türetildiği genel kabul görmektedir. Roma tiyatrosunda oyuncuların kullandığı maskelerin isminin "persona" olarak adlandırılması ve oyuncuların bu maskeyle kendi kişiliğinden farklı bir kişiliği canlandırması nedeniyle kelimenin günümüzdeki manasıyla kullanılmasına yol açtığı varsayılmaktadır (Feist, Roberts ve Feist, 2021). "Kişilik" (personality) terimi İngilizce bir sözcük olarak 1900'lere kadar çok nadir kullanılmış ve ancak 1900'lerden sonra halk arasında da yaygın kullanım kazanmaya başlamıştır. Bunun temel nedeni, 1900'lerden itibaren kavrama yönelik ilginin artması ve kavrama yönelik araştırmaların yaygınlaşmaya başlamasıdır (Nicholson, 2003). Bununla birlikte, geçen yüz yılı aşkın bir süredir kişilik teorisyenleri arasında kişiliğin tanımı üzerinde bir görüş birliğine varılamamıştır. İnsan doğası konusunda anlaşmaya varılamadığı ve her bir araştırmacının kişiliği kendine has bireysel bir referans noktasından gördüğü için, birbiriyle kısmen de olsa örtüşen ama farklı olan teoriler ortaya çıkmıştır (Feist vd., 2021). Bu bölümde konu bütünlüğünü bozmamak adına, kişilikle ilgili teorilerin hepsine değinilmeyecek, sadece "içedönük kişilik" kavramının ele alındığı teorilerden bahsedilecektir.

Kişilik, bir kişinin davranışına hem tutarlılık hem de bireysellik kazandıran nispeten kalıcı ve benzersiz özelliklerin bir modeli (Roberts ve Mroczek, 2008) olarak tanımlanmaktadır. Bir diğer tanıma göre kişilik, bir insanda tutarlı davranış kalıplarını açıklayan önemli ve nispeten istikrarlı özellikler olarak tanımlanırken, kişiliğin gözlemlenebilir ve gözlemlenemez yönleri olduğunu ve ayrıca bilince dayalı ve bilince dayanmayan özellikte olabileceğinden söz edilmektedir (Ewen, 2014). Bunlar gibi kavramı açıklayan birçok tanım olsa da bu tanımların ortak noktalarına bakıldığına, kişiliğin çeşitli durumlarda bireyin biliş, motivasyon ve davranışlarını benzersiz bir şekilde etkileyen dinamik özellikler bütünü olduğu ve aynı zamanda bireyin genetik özelliklerini ve öğrenme geçmişini de kapsayan, çeşitli ortamlarda ya da durumlarda tepkisini etkileyen psikolojik bir yapı olduğu (Ryckman, 2008; Özoğul, 2017) ifade edilebilir.

Kişiliğin oluşumuna etki eden pek çok farklı etmenin varlığından söz edilebilir. Bunlar arasında kalıtımsal faktörler (genetik) ve bedensel yapı gibi fizyolojik özelliklerin yanı sıra, bireyin yaşamı boyunca içinde yaşadığı kültür, bulunduğu coğrafya, aile ve arkadaşları gibi sosyokültürel faktörler de sıralanabilir (Özoğul, 2017). Örneğin, ilk kişilik kuramı olarak kabul edilen Sigmund Freud'un (1856-1939) psikanaliz kuramına göre, insan davranışlarının temelinde çocukluk dönemi ve özellikle ilk beş yılın önemi vurgulanmaktadır. Freud'a göre kişilik gelişimi insan hayatının ilk beş yılında büyük ölçüde tamamlanmakta ve beş yaşından sonra kişilikte çok büyük bir değişim yaşanmamaktadır (Gündoğdu ve Turan, 2018; Temizkan ve Özlem, 2019).

Freud gibi erken dönem kişilik teorisyenleri arasında ele alınan Carl Gustav Jung (1875- 1961) geliştirdiği analitik psikoloji kuramını Freud'un psikanaliz kuramına dayanarak oluşturmuştur (Kavut, 2020). Jung, hayatını anlattığı eserinde, kendini içsel dünyasıyla derinden meşgul, içedönük ve yalnız bir çocuk

olarak tanımlamakta (Ewen, 2014) ve belki de bu teoriyi geliştirirken bilimsel yöntemin yanı sıra, kişisel deneyimlerini de dikkate aldığı ifade edilebilmektedir. Psikolojik Tipler Teorisi'nde Jung, kişilikteki bireysel farklılıkları iki temel unsura bağlamaktadır: birincisi iç ve dış uyaranları algılamamızın tipik yoluna ve ikincisi de libido hareketinin karakteristik yönüne. İç ve dış uyaranları algılamamızı sağlayan yollar aynı zamanda kişiliğin fonksiyonları olarak nitelendirilmiş ve dörde ayrılmıştır: düşünme, his (duygu), duyu ve sezgi. Libido hareketlerinin karakteristik yönü ise içe veya dışa doğru ikiye ayrılarak, insanlarda bütün ruhsal süreçlerin temelinde farklı tutum belirleyicileri olarak içedönüklük ve dışadönüklük kavramları ortaya çıkmıştır. Bu tespitten hareketle, Jung içedönüklüğü "Libidonun ruhun derinliklerine doğru akışı ve kişinin kendi iç dünyasına yoğun bir ilgi duyması ve genellikle yalnız kalmayı tercih etmesi" olarak tanımlamaktadır (Ewen, 2014: 66). Jung'a göre içedönük kişiliğe sahip olanlar, "kendini kendine saklayan, her zaman biraz savunmada olan, şüpheci incelemenin arkasında saklanmayı tercih eden, tereddütlü, yansıtıcı ve çekingen bir yapıya sahiptir". Dışadönük kişiler ise "belirli bir duruma kolayca uyum sağlayan, hızlı bir şekilde bağlar oluşturan ve olası endişeleri bir kenara bırakarak, genellikle bilinmeyen bir duruma dikkatsiz bir güvenle giren, samimi ve uzlaşmacı bir doğaya sahiptir" (Ryckman, 2008: 89). Bu ayrımı yapmasına rağmen Jung, insanların tamamen içedönük veya tamamen dışadönük tipte olmadıklarına da dikkat çekerek, her bir insanın her iki tutum grubundan özellikler taşıyabileceğini ifade ederek her iki tutumun karmaşık varyasyonları olduğunu belirtmektedir.

Bu bilgilerden yola çıkarak, aslında Jung'un sekiz farklı kişilik tiplemesi ortaya çıkardığı ifade edilebilir. İç ve dış uyaranları algılamayı sağlayan yollar (kişiliğin fonksiyonları) olan düşünme, his (duygu), duyu ve sezgi ile içedönüklük ve dışadönüklük arasında bağ kurularak sekiz temel kişilik tipi elde edilmiştir (Ewen, 2014; Gülcan, 2020; Kavut, 2020):

- Dışadönük Düşünen Tip / İçedönük Düşünen Tip
- Dışadönük Hisseden Tip / İçedönük Hisseden Tip
- Dışadönük Duyusal Tip / İçedönük Duyusal Tip
- Dışadönük Sezgisel Tip / İçedönük Sezgisel Tip

Ewen (2014), baskın düşünme fonksiyonuna sahip olan bir kişinin genellikle bilgiyi mantıklı ve nesnel bir şekilde analiz etmeye çalışacağını ve aynı kişide içedönüklük baskın tutumsa, bu düşüncelerin çoğu bireyin kendi dünyası içindeki fikirlere odaklanacağını ifade etmekte ve *İçedönük Düşünen Tip* kişiliğine sahip olarak Freud'u örnek olarak göstermektedir. İçedönük Hisseden Tip kişiliğine sahip insanlar değer yargılarını nesnel gerçeklerden ziyade öznel algılara dayandırırlar (Feist vd., 2021). Bu kişilik tipi kadınlarda sık görülmekte, soğuk ve mesafeli göründüğünden dışarıdan duygusuz bir kişi olarak tanınabilmektedir (Gülcan, 2020). Oysa, tam aksine, bu kişilikteki insanlar daha derinden hisseder ve hisleri oldukça yoğun şekilde gelişir. Gülcan (2020), bu kişilik tipine sahip olan yazar Franz Kafka'yı örnek göstermektedir. Kafka, mükemmeliyetçi ve özgüvensiz olması nedeniyle, eserlerini yeteri kadar iyi bulmadığından, ölmeden kısa bir süre önce en yakın arkadaşına tüm eserlerini yakmasını vasiyet etmiştir. *İçedönük Duyusal Tip* kişiliğine sahip insanlar, büyük ölçüde görme, ses, tat, dokunma vb. öznel duyumlarından etkilenirler. Uyaranların kendilerinden ziyade duyu uyaranlarının yorumlanmasıyla yönlendirilirler. Resim sanatçıları, özellikle de resimleri son derece kişiselleştirilmiş olanlar, içedönük duyusal tipte kişiliğe sahiptir (Feist vd., 2021). *İçedönük Sezgisel Tip* kişiliğine sahip insanlar için nesnel duyumlar önemsizdir, gizemli, tuhaf, hayalci, kâhin ve sanatsal yönleri olan kişiler olarak tarif edilmektedirler (Gülcan, 2020). Temelde öznel olan ve dış gerçekliğe çok az benzeyen veya hiç benzemeyen bilinçdışı algıları tarafından yönlendirilirler. Öznel sezgisel algıları genellikle dikkat çekici derecede güçlüdür. Mistikler, peygamberler, gerçeküstü

sanatçılar veya dini fanatikler bu kişiliğe sahip olarak gösterilmektedir (Feist vd., 2021). Gülcan (2020), bu kişilik tipinde dünyaca tanınan kâhin Nostradamus'u örnek olarak göstermektedir.

4.2. KİŞİLİK İLE İLGİLİ TEMEL ÖLÇME YAKLAŞIMLARI VE BUNLARIN İÇERİSİNDE İÇEDÖNÜK KİŞİLİK

1960'larda Hans J. Eysenck (1916-1998), Jung'un Psikolojik Tipler Teorisi'ne önemli katkılarda bulunarak, "Üç Faktör Kişilik Modelini" geliştirmiştir. Model-PEN [(P) Psychoticism, (E) Extraversion, (N) Neuroticism] olarak da bilinen bu modeldeki üç faktör (boyut), faktör analizi sonucunda ortaya çıkarılan, Psikotisizm, Dışadönüklük ve Nörotisizm boyutlarının birbirinden bağımsız yapılar oldukları kanıtlanmıştır (Bilge ve Sertel Berk, 2018). Eysenck (1998: 262), kişiliği, "bu üç faktörün bireyin fiziksel yapısının genel çerçevesi içinde bütünleşmesi ve etkileşimi" olarak tanımlamaktadır.

Her ne kadar faktörlerden birinin ismi "Dışadönüklük" olsa da iki kutuplu bir özellik gösteren bu faktörden elde edilen skora göre aslında içedönüklük de ölçülmüş olmaktadır. İçedönüklük-dışadönüklük faktörü (super-trait), Jung'un yapısına benzer yapıdadır, ancak Eysenck onu libidodan ziyade çeşitli özelliklerle tanımlamaktadır (Ewen, 2014). Tipik içedönük özellik taşıyan insanlar Eysenck tarafından şu şekilde tarif edilmiş ve kavramsallaştırılmıştır: sessiz, kendini sık inceleyen, kapalı, insanlarla iletişim kurmaktan ziyade kitap okumaktan hoşlanan, çok yakın arkadaşları hariç insanlara kendini pek açmayan, genellikle karamsar olan, ani ve içinden gelen dürtülerle hareket etmeyen, yapacağı hareketi önceden düşünüp planlayan, heyecandan çok hoşlanmayan, günlük olayları ciddiyetle ele alan, sakin ve acelesiz bir hayat tarzını seven, duygularını sıkı kontrol altında tutan, kolay kolay kendini kaybetmeyen ve nadiren saldırgan davranan, ahlaki değerleri önemseyen güvenilir yapıda bir insan (Bilge ve Sertel Berk, 2018). Feist vd. (2021) de

benzer bir şekilde içedönük özellik taşıyan insanların özelliklerini; sessiz, pasif, asosyal, dikkatli, çekingen, düşünceli, kötümser, huzurlu, durgun ve kontrollü olarak sıralamışlardır. Eysenck, araştırmaları sonucunda içedönük veya dışadönük özellikteki insanlar arasındaki varyasyonun yaklaşık üçte ikisinin kalıtımdan kaynaklandığı sonucuna ulaşmıştır. Araştırmalarının çoğunda kişiliğin biyolojik korelasyonları ile ilgilenmiştir. Eysenck'e göre, daha dışadönük bireylerin dış uyarım (stimülasyon) aramadaki nedenlerinin arttırmak istedikleri düşük serebral korteks uyarılma seviyelerine bağlamaktadır, oysa içedönük bireyler kalabalıklardan ve gürültüden kaçınırlar çünkü kortikal uyarılma seviyeleri zaten yüksektir (Ewen, 2014).

Eysenck'in geliştirdiği kurama dayanarak oluşturulmuş birçok ölçek bulunmakta ve bu ölçekler güvenilir ve geçerli ölçüm araçları olmalarına rağmen uzun olmalarından dolayı her zaman tercih edilmemektedir. Gözden Geçirilmiş Eysenck Kişilik Anketi kısa formu oldukça kullanışlı (EKA-GGK 48 /EPQR-S) bir ölçüm aracı olarak değerlendirilebilmektedir (Ünüvar, Sarı ve Dağhan, 2021).

1980'lerden sonra yapılan araştırmalarla, Eysenck tarafından ortaya atılan üç faktörlü kişilik modeli genişletilmiştir. Bir grup araştırmacı (Costa ve McCrae, 1992; Endler ve Speer,1998), beş temel kişilik özelliğinin sürekli olarak faktör analizinde ortaya çıktığını bulgulamışlardır. Bu faktörlerden "Dışadönüklük/içedönüklük" ve "Duygusal Denge (Nörotisizm)" kişilik ölçüm aracında yerini korumuş, yeni eklenen boyutlar ise "Deneyime Açıklık", "Uyumluluk" ve "Sorumluluk" olarak isimlendirilmiştir (Feist vd., 2021). "Beş Faktör Kişilik Modeli" veya "Büyük Beşli Envanteri" olarak adlandırılan ölçme modeli günümüz kişilik araştırmalarında en sık kullanılan kişilik ölçme ve belirleme yaklaşımlarından biridir (Ryckman, 2008; Ewen, 2014; Feist vd., 2021). Özellikle turizm ve ağırlama araştırmalarda da bu ölçeğin sıklıkla kullanılmakta olduğu görülmektedir (Leung ve Law, 2010).

Carl G. Jung tarafından oluşturulan kişilik kuramına dayanarak geliştirilen ve farklı alanlarda sıklıkla kullanılan (Temizkan ve Özlem, 2019) diğer bir kişilik ölçeği de Myers-Briggs Kişilik Envanteridir [Myers-Briggs Type Indicator (MBTI)]. Ölçekte daha önce Jung tarafından oluşturulmuş üç boyutun yanı sıra, bir boyut da Myers tarafından farklı davranış kalıplarına yönelik gözlemlerine dayalı olarak eklenmiştir. İçedönüklük ve dışadönüklük temel alınarak oluşturulan ve daha önce de bahsedilen sekiz kişilik tipinin iki farklı kategoriye daha ayrılması ile, on altı temel kişilik tipinin belirlenmesine yönelik bir araçtır. Ölçekte "Yargılamak" ve "Algılamak" (Judging / Perceiving) ikiliği, bir kişinin dış dünyayla, yani yaşamın dışa dönük kısmıyla başa çıkmada kullanma eğiliminde olduğu süreci tanımlamak için tasarlanmıştır. "Yargılama" (J) süreci kullanmayı tercih eden bir kişi, dış dünyayla uğraşırken tipik olarak "Düşünme" veya "Hissetme" süreçlerini kullanır. Algılama (P) sürecini tercih eden bir kişi ise, dış dünyaya daha çok "Duyu" veya "Sezgilerini" kullanarak bakmaktadır. Myers bu ikiliğin Jung'un teorisinde örtük olarak var olduğuna inandığını, ancak Jung'un yazılarında açıkça tanımlanmadığını belirtmektedir (Myers vd., 1998).

Myers-Briggs modelinde dört farklı kişilik boyutundan her biri, bir harfle kodlanarak, dörder harften oluşan 16 farklı kişilik tipi kodu elde edilmiştir. Tablo 1.1.'de de görüldüğü gibi kodlarda kişiliği oluşturan ilk harf içedönüklük (I) / dışadönüklük (E) göstergesi ve baskın (dominant) kişilik özelliğidir. Kodlamadaki diğer üç harf ise kişiliği oluşturan ikincil ağırlıkta olan veya tali (yardımcı) kişilik fonksiyonlarını ifade etmektedir (Myers vd., 1998; Temizkan ve Özlem, 2019). Örneğin, içedönük (I) bir kişi, davranışlarında öznel olan sezgileri (N) tarafından yönlendiriliyorsa ancak, bilgiyi genellikle mantıklı ve nesnel bir şekilde analiz ederek (T), dış dünyayla "Algılama" (P) süreci üzerinden bağlantı kuruyorsa, sekiz içedönük kişilik tipinden INTP tipinde bir kişiliğe sahip olduğu ifade edilebilir.

Tablo 1.1. Myers-Briggs Kişilik Envanteri Kişilik Alt Tip ve Kodları

		Duyusal Tipler (S)		Sezgisel Tipler (N)	
		Düşünen Tipler (T)	Hisseden Tipler (F)	Hisseden Tipler (F)	Düşünen Tipler (T)
İçedönük (İ)	Yargılayan Tipiler (J)	**ISTJ**	**ISFJ**	**INFJ**	**INTJ**
	Algılayan Tipler (P)	**ISTP**	**ISFP**	**INFP**	**INTP**
Dışadönük (E)	Algılayan Tipler (P)	**ESTP**	**ESFP**	**ENFP**	**ENTP**
	Yargılayan Tipiler (J)	**ESTJ**	**ESFJ**	**ENFJ**	**ENTJ**

Kaynak: Myers vd. (1998: 38).

Myers-Briggs Kişilik Envanteriyle zaman içerisinde yapılan ampirik (görgül) araştırmalardan da elde edilen bilgilere dayanılarak, eğitim, kariyer ve örgütsel davranış (liderlik, yönetim ve takım çalışması) alanında 16 kişilik tipiyle ilgili her bir kişilik tipine yönelik temel özellikleri kapsayan bir rehber oluşturulmuştur. Bu rehbere göre içedönük kişilik tipinin özellikleri şunlardır (Myers vd., 1998; The Myers and Briggs Foundation, 2023):

- ISTJ: Sessiz, ciddi, titizlik ve güvenilirlikle başarı kazanır. Pratik, gerçekçi ve sorumlu; ne yapılması gerektiğine mantıklı bir şekilde karar veren ve dikkat dağıtıcı unsurlardan bağımsız olarak istikrarlı bir şekilde çalışan; her şeyi düzenli ve düzenli hale getirmekten zevk alan; geleneklere ve sadakate değer veren.

- ISFJ: Sessiz, arkadaş canlısı, sorumlu ve vicdanlı; yükümlülüklerini yerine getirmede kararlı ve istikrarlı. Özenli ve dikkatli; sadık, düşünceli, kendisi için önemli olan kişilerin nasıl hissettiğiyle ilgilenen ve onlar hakkındaki özellikleri fark eden ve hatırlayan; işyerinde ve evde düzenli ve uyumlu bir ortam yaratmaya çalışan.

- INFJ: Fikirlerde, ilişkilerde ve maddi varlıklarda anlam ve bağlantı arayan; insanları neyin motive ettiğini anlamak ve başkaları hakkında anlayışlı olmak isteyen; vicdanlı ve değerlerine sıkıca bağlı, ortak iyiliğe en iyi şekilde nasıl hizmet edileceği konusunda net bir vizyon geliştiren; vizyonlarını uygulamada düzenli ve kararlı.
- INTJ: Orijinal fikirleri ve bu fikirleri uygulamak ve hedeflerine ulaşmak için büyük bir dürtüye sahip; dış dünya olaylarındaki kalıpları çabuk gören ve bunlara yönelik uzun vadeli açıklayıcı bakış açıları geliştiren; desteklendiğinde, bir işi iyi organize eden ve sonuna kadar götüren; şüpheci ve bağımsız, kendi ve başkaları için yüksek yeterlilik ve performans standartlarına sahip.
- ISTP: Bir sorun ortaya çıkana kadar hoşgörülü, esnek ve sessiz bir gözlemci, sorun çıktığında ise uygulanabilir çözümler bulmak için hızlı hareket eden ve çözüm bulan; işlerin nasıl yürüdüğünü iyi analiz ederek pratik sorunların özünü tespit etmek için büyük miktarda veriyi kolayca gözden geçiren; sebep ve sonuçla ilgilenen, mantıksal ilkeleri kullanarak gerçekleri iyi organize eden ve verimliliği önemseyen.
- ISFP: Sessiz, arkadaş canlısı, hassas ve nazik; etraflarında olup bitenleri algılayarak anın tadını çıkaran; Kendi özel alanlarına sahip olmayı ve kendi belirledikleri zaman dilimleri içinde çalışmayı seven; değerlerine ve onlar için önemli olan insanlara sadık ve bağlı; anlaşmazlıklardan ve çatışmalardan hoşlanmayan, fikirlerini veya değerlerini başkalarına zorla kabul ettirmeye çalışmayan.
- INFP: İdealist, değerlerine ve önem verdiği insanlara sadık; değerleriyle uyumlu bir yaşam isteyen; meraklı, farklı olasılıkları görmek için acele eden, fikirleri uygulamak için katalizör olabilen; insanları anlamaya ve po-

tansiyellerini gerçekleştirmelerine yardımcı olmaya çalışan; uyum sağlayan, esnek ve değerlerine yönelik bir tehdit olmadığı sürece kolay ikna olan.

- INTP: İlgilendikleri her şey için mantıklı açıklamalar geliştirmeye çalışan; teorik ve soyut fikirlerle sosyal etkileşimden çok daha fazla ilgilenen; sessiz, duygularına hâkim, esnek ve uyumlu; ilgilendikleri alanlardaki sorunları çözmek için derinlemesine odaklanma konusunda alışılmadık bir yeteneğe sahip; olaylara şüpheci, bazen eleştirel ve her zaman analitik bir yaklaşım sergileyen.

Günümüzde Myers-Briggs Kişilik Envanterinin iş dünyasında işverenlerin çalışan seçerken veya kariyer planlama ve yönlendirme süreçlerinde yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir (Kennedy ve Kennedy, 2004). Bunun yanı sıra, bazı geçerlilik ve güvenirlik sorunları (Pittenger, 2005) olmasına rağmen ve uygulanmasının kişi rızası alınmadan etik olmamasına rağmen, halk arasında da (bazı web siteleri aracılığıyla) oldukça yaygın olarak uygulandığı görülmektedir (Essig, 2014).

4.3. TURİZM ALANINDA İÇE DÖNÜK KİŞİLİK İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Turizm ve ağırlama alanında kişilik ile ilgili yapılmış olan öncü araştırmalardan biri Brymer ve Pavesic (1990) tarafından, diğeri ise Martin ve Johnson (1996) tarafından gerçekleştirilmiştir. Her iki araştırmada da veri toplama aracı olarak Myers-Briggs Kişilik Envanteri (MBTI) tercih edilmiştir. Brymer ve Pavesic (1990) 4-5 yıl önce mezun olmuş turizm ve ağırlama lisans eğitimi almış 103 katılımcıyla yaptıkları araştırmada katılımcıların %69'unun dışadönük, %31'inin ise içedönük kişiliğe sahip olduklarını belirlemişlerdir. En sık görülen kişilik tipinin ise %22,1 ile ESTJ tipi olduğu tespit edilmiştir. Daha sonraki yıllarda Martin ve Johnson (1996) tarafından yapılan araş-

tırmada ise araştırma örneklemi olarak ağırlama yönetimi alanında eğitim gören 240 lisans öğrencisi seçilmiştir. Benzer bir şekilde araştırmaya katılan öğrencilerin %72'sinin dışadönük, %28'inin ise içedönük olduğu ve bunlar arasında yine ESTJ tipi kişiliğin (örneklemin %18'i) çoğunlukta olduğu belirlenmiştir.

Sonraki yıllarda yapılan iki araştırmada daha turizm ve ağırlama alanında eğitim gören öğrencilerden Myers-Briggs Kişilik Envanteri (MBTI) ile veri toplanmıştır. Bunlardan birincisi Horton, Clarke ve Welpott (2005) tarafından 221 öğrenci ile gerçekleştirilen araştırmadır. Araştırma sonuçları, önceki yıllarda yapılan araştırmaların bulguları paralelinde olmuştur. Örneklemdeki öğrencilerin %26,7'sının içedönük kişiliğe sahip olduğu belirlenmiştir. En yaygın içedönük kişilik tipi ise toplam örneklemin %6,3'ünü oluşturan ISTJ tipindeki kişiliğe sahip öğrenciler olduğu, onları ise %5 ile ISFJ tipi kişiliğe sahip öğrencilerin izlediği belirlenmiştir. İkinci araştırma ise Weber, Lee ve Dennison (2015) tarafından yapılmış ve 217 kişilik örneklemde içedönük öğrenci oranının %28,1 olduğu belirlenmiştir. En yaygın içedönük kişilik tipinin %12'lik oranla ISFJ tipi kişiliğe sahip olanlar, onları ise % 5,5'lik oranla ISTJ tipindeki kişiliğe sahip öğrencilerin izlemekte olduğu belirlenmiştir.

Türkiye'de turizm alanında kişilik belirlemeye yönelik yapılan ilk kapsamlı araştırmalardan biri Aslan, Ünüvar ve Başoda (2012) tarafından gerçekleştirilmiştir. Turizm eğitimi alan öğrencilerin sektöre uyum açısından kişiliklerinin değerlendirildiği araştırma için, ön lisans ve lisans eğitimi alan 924 öğrenciden Beş Faktör Kişilik Ölçeği, NEO-FFI ölçeği kullanarak veri toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, beş faktörün ikisinin puan aralıkları (sorumluluk ve yumuşak başlılık) yüksek düzeyde, fakat diğer üç faktörün (dışadönüklük, duygusal dengesizlik ve deneyime açıklık) orta seviyede olduğu belirlenmiştir. Özellikle dışadönüklüğün öğrencilerin baskın özellikleri arasında bulunmaması ve alınan puanların orta seviyede olması dikkat çekici bir bulgu olarak yorumlanmıştır.

Tuna ve Türkmen (2013) yöneticilerin kişilik tiplerini belirlemeyi amaçlayarak, 1098 A grubu seyahat acentesi ve otel yöneticisinden, Horowitz ve arkadaşlarınca geliştirilen "İnsan İlişkileri Sorunları Envanteri" (IIP-C) ile veri toplamışlardır. Her ne kadar bu ölçek bir kişilik tespiti ölçeği olmasa da ölçekteki "Sosyal Çekinik" (Socially Avoidant) boyutu, içe dönüklük olarak değerlendirilmiştir. Araştırma bulgularına göre, ilköğretim mezunu yöneticiler arasında içe dönük kişilik tiplerinin diğer gruplara göre daha yüksek düzeyde olduğu, üç yıldızlı otel işletmesi yöneticilerinin diğer türdeki işletme yöneticilerine göre; bağımsız ya da yerli zincir işletmesi yöneticilerinin diğer işletme yöneticilerine göre ve 25 yaş ve altı yöneticilerin diğer yaş gruplarındaki yöneticilere göre daha içedönük oldukları belirlenmiştir.

Dursun ve Tokay Argon, (2017) farklı üniversitelerde eğitim gören 245 ön lisans ve lisans turizm öğrencisi örnekleminde gerçekleştirdikleri araştırmalarında kişiliğin kariyer uyumuna etkisini ele almışlardır. "Büyük Beşli Envanteri" ile veri toplanan çalışmada katılımcıların %60,9'unun dışadönük, %12,3'ünün içedönük, 26,7'sinin ise ara özellikte (ambivert) kişiliğe sahip olduklarını belirlemişlerdir. Öğrencilerin kariyerlerine uyum sağlama yetenekleri kişilik özelliklerine göre anlamlı farklılıklar gösterdiği belirlenmiştir. Dışa dönük, öğrencilerin güven, kontrol, merak ve endişe düzeyleri içe dönük, öğrencilerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Kişilikle ilgili araştırmalar arasında özellikle turist rehberleri ve rehberlik eğitimi alan öğrenciler örnekleminde yapılanların sayısı da oldukça fazladır. Köroğlu (2014) turizm rehberliği öğrencilerinin meslek seçimleri ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Turizm rehberliği lisans eğitimi almakta olan 148 öğrenciden Beş Faktör Kişilik Envanteri ile veri toplanmıştır. Araştırma sonucuna göre meslek seçimi ile kişilik özellikleri arasında pozitif zayıf düzeyde bir ilişki olduğunu belirlenmiştir. Meslek seçimi faktörlerinden sadece "mesleğin sevilmesi" ile kişilik özelliği arasında pozitif düşük düzeyde bir

ilişki olduğu saptanmıştır. Özoğul (2017) tarafından yapılan araştırmada ise turist rehberlerinin kişilik özellikleri ile mesleki bağlılıkları arasındaki ilişki ele alınmıştır. 426 turist rehberinden Beş Faktör Kişilik Envanteri ile veri toplanmıştır. Dışadönüklük özelliğinin mesleğe yönelik duygusal bağlılık ve psikolojik sermaye üzerinde pozitif yönde anlamlı etkilere sahip olduğu tespit edilmiştir.

Temizkan ve Özlem (2019), iki farklı üniversitede eğitim gören 41 turist rehberliği tezsiz yüksek lisans öğrencisinden, MBTI ölçeğinin M formu ile veri toplayarak öğrencilerin kişilik tiplerini turist rehberliği mesleği gerekleri açısından incelemişlerdir. Örneklem içerisinde içedönük kişiliğe sahip öğrencilerin dörtte bir oranında olduğu (%24,4), en yaygın görülen içedönük kişilik tipinin ISTJ (% 14,6) ve mesleğin doğası gereği, öğrencilerin çoğunluğunun (%75,6) dışadönük kişiliğe sahip olduğu, yaygın görülen kişilik tiplerinin ise ESTJ ve ESFJ olduğu belirlenmiştir.

Doan vd. (2021), yaptıkları sistematik literatür taraması ve meta analize dayalı araştırmalarında, ağırlama endüstrisi ve turizm alanında çalışanların kişilik özelliklerinin ele alındığı 105 ampirik (görgül) araştırma tespit etmişlerdir. Araştırmalarda çoğunlukla ölçme aracı olarak "Büyük Beşli Envanteri" kullanıldığı ve ağırlama endüstrisi örnekleminde çalışanların kişiliğinin ele alındığı araştırmaların sayısında son yıllarda istikrarlı bir artış olduğu tespiti, araştırmanın temel bulgularından biridir. İş tatmini ve örgütsel vatandaşlık davranışının çalışan kişiliği ile en sık ilişkilendirilen değişkenler olduğu araştırmanın diğer önemli bir bulgusudur. Bununla birlikte, yapılan meta analiz sonrasında, araştırmalarda içedönük kişilikle en sık anlamlı ilişki tespit edilen değişkenlerin *duygusal tükenmişlik* ve *işten ayrılma niyeti* olduğu dikkate değer bir tespittir.

Cheng ve Tung, (2021) ağırlama endüstrisinde müşteri ile teması olan (ön büro ve yiyecek-içecek) departmanlarda görev

yapmış ve mezuniyetinden en az 3 yıl sonra işi bırakanlarla derinlemesine görüşmeler yaparak, bu çalışanlarda hangi kişisel değişimlerin yaşandığını belirlemeye çalışmışlardır. Araştırma bulguları arasında en dikkat çekici olanı, görüşme yapılan çoğu çalışanın iş deneyimi sonrasında yaşadığı en önemli değişimlerden birisinin daha dışadönük bir kişiliğe sahip olduğunu düşündüğünün ortaya çıkmasıdır. Ancak, tersini, çalışma deneyimi sonrasında daha da içedönük hale geldiğini belirten katılımcılar da belirlenmiştir. Özetle, sektörde yaşanan deneyim, çalışanların kariyer algılarını ve beklentilerini hem olumlu hem de olumsuz yönde etkileyebilir çıkarımı yapılmıştır. Zorlu çalışma ortamı ve ön saflardaki işlerin ağır iş yükü, duygusal dayanıklılığın gelişmesine ve dışa dönüklük özelliklerinin artmasına yardımcı olabileceği gibi, aynı zamanda içedönüklük özelliklerinin artmasına ve çalışanların daha da içine kapanmasına yol açabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

4.4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Ele alınan bütün bu araştırmalardan da görüleceği üzere, içedönük kişilik tipi ile ilgili turizm alnında sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Var olan araştırmalar hem turizm öğrencileri profilinin hem de çalışan profilinin ağırlıklı olarak sektör gereklilikleri nedeniyle dışadönük bireylerden (%65-75) oluştuğunu göstermektedir. Araştırmalarda sıklıkla kullanılan kişilik belirlemeye yönelik ölçeklerin "Beş Faktör Kişilik Envanterinin" ve "Myers-Briggs Kişilik Envanteri" olduğu görülmektedir. Araştırmalar genellikle öğrenci örnekleminde gerçekleştirilmiş ve sektörde içedönük çalışanlara yönelik araştırmaların sayısının yok denecek kadar az olduğu ifade edilebilir. Turizm sektöründe turistlerle yüz yüze iletişimin gerekli olduğu alanlarda belki dışadönük kişilik özellikleri taşıyanlar çoğunlukta ve daha başarılı olarak görülmekte, ancak sektörde içedönük kişilikte olan insanların da oldukça başarılı olabileceği bir gerçektir. Örneğin gastronomi ve mutfak sanatları alanında konuyla ilgili herhangi bir araştırmaya erişilememiştir. Bu-

nunla birlikte, turist rehberliği alanında yapılmış olan araştırmaların büyük bir bölümü öğrencilerle gerçekleştirildiğinden, bu araştırma sonuçlarından yola çıkarak bir genelleme yapmak yanlış olacaktır. Her ne kadar Arıkan Saltık ve Gümüş Dönmez (2018), içedönük turist rehberlerinin sadece işleri gereği turistlerle iletişim kurmakta olduğunu ve sorularını yanıtladığını, geri kalan zamanlarda susmayı tercih ettiğini ifade etseler de bu bilgi yetersiz ve herhangi bir ampirik veriyle desteklenmemiş durumdadır. Turistle doğrudan ve sık teması gerektiren rehberlik gibi bir meslekte bile, içedönük kişilerin mesleki gereklilikleri rahatlıkla yerine getirebileceği ve turistleri de analitik düşünme yetenekleriyle, dost canlısı tavırlarıyla, hassasiyet ve nezaketleriyle memnun edebileceği rahatlıkla söylenebilir. Bunun yanı sıra, içedönük kişilik özellikleri taşıyan bireylere yönelik olumsuz bir önyargının var olduğu bazı araştırmacılarca da ifade edilmektedir. İçedönüklük olumsuz bir kişilik tipiymiş gibi algılanmakta ve bu durum turizm sektöründe de çok daha belirgin olarak yaşanabilmektedir. Ewen (2014: 67) bu durumu şöyle açıklamaktadır: "ABD dışadönüklüğü güçlü bir şekilde desteklediğinden, toplumumuzdaki ebeveynlerin ve öğretmenlerin içedönük bir çocuğa aşırı endişe ve eleştiri ile davranmaları muhtemeldir. Ancak dışadönüklük ve içedönüklük eşit derecede normal ve sağlıklı kişilik yapılarıdır ve bir kişinin doğasını değiştirmek için yanlış yönlendirilmiş girişimler daha sonra nevroza yol açabilecektir". İçedönük kişilik sahibi olan insanların iş bulmada ve kariyerlerinde ilerlemelerinde bazı sorunlar yaşadıkları yaygın bir kanaate dönüşmüş olmalıdır ki konuyla ilgili yol gösteren ve moral aşılayan kitaplar bile bazı yazarlarca kaleme alınmıştır (Gelberg, 2008; Helgoe, 2013).

Turizm alanında kariyer sahibi olmak isteyen öğrencilerin sektöre ilk adımlarını sağlam atarak, iyi bir başlangıç yapmaları ve özellikle sektördeki ilk deneyimlerinin olumlu olabilmesi açısından stajlar büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, Zopiatis

(2007)'in de önerdiği gibi, turizm alanında eğitim gören öğrencilerin stajlarının kişilik özellikleriyle en iyi şekilde örtüşecek ve uyum sağlayacak biçimde ayarlanması önerilebilir. İçedönük bir turizm öğrencisinin özelliklerine uygun çok sayıda pozisyonun bulunduğunun belirtilmesi ve yeteneklerini değerlendirebileceği alternatiflerin sunulması önem taşımaktadır.

Turizm işletmeleri yöneticileri, farklı kişilik tiplerindeki çalışanların farklı örgütsel amaçları gerçekleştirmek ve farklı konularda olumlu sonuçlar elde edebilmek için uygun olabileceğini dikkate alarak, çalışan seçim sürecini mümkün olduğunca dikkatli yürütmelidir. Bununla birlikte, Doan vd., (2021)'in de belirttiği gibi, işletmeler kişilik özelliklerinden bağımsız olarak, çalışanları için kişilik eğitimi ve gelişim programları sunabilirler. Bu programlar, dışadönük ve yeni şeyler deneyimlemekten hoşlananların, iş tatminlerini artırabileceği gibi, tüm iş gereksinimlerini karşılayan ve işlerini iyi şekilde yerine getiren ancak duygusal tükenmişlik yaşayan içedönük çalışanlar için çok daha yararlı olabilecektir.

KAYNAKÇA

Aslan, Z., Ünüvar, Ş. ve Başoda, A. (2012). Turizm eğitimi alan öğrencilerin kişilik özelliklerinin belirlenmesi ve turizm sektörüne uyumu açısından değerlendirilmesi. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 23 (2), 203-219.

Bilge, Y., ve Sertel Berk, H. Ö., (2018). Eysenck'in Kişilik Teorisi ve Gray'in Alternatif Pekiştireç Duyarlılık Teorisi karşılaştırmalı bir inceleme. İçinde: T. Erdoğan (Ed.). *Bilimsel Araştırmalar Kitabı- Sosyal Bilimler İnsan ve Toplum* (159-181), Ankara: Akademisyen Yayınevi. https://doi.org/10.37609/akya.1394

Brymer, R. A., and Pavesic, D. V. (1990). Personality characteristics and profiles of hospitality management graduates. *Hospitality Research Journal*, *14*(1), 77-86.

Cheng, T. Y., and Tung, V. W. S. (2021). Dropping out of the hospitality industry after frontline work experience: An investigation into the personal changes of hospitality employees. *International Journal of Hospitality and Tourism Administration*, *22*(2), 213-233.

Costa, P. T., and McCrae, R. R. (1992). The five-factor model of personality and its relevance to personality disorders. *Journal of Personality Disorders*, *6*, 343–359.

Doan, T., Kanjanakan, P., Zhu, D., and Kim, P. B. (2021). Consequences of employee personality in the hospitality context: a systematic review and meta-analysis. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 33 (10), 3814-3832.

Dursun, M. T., and Tokay Argon, M. (2017). Does personality affect career adaptability? *International Journal of Humanities Social Sciences and Education*, *4*(10), 107-115.

Endler, N. S., and Speer, R. L. (1998). Personality psychology: Research trends for 1993–1995. *Journal of Personality*, *66*(5), 621-669.

Essig, T. (2014). The mysterious popularity of the meaningless Myers-Briggs (MBTI). *Forbes*. https://www.forbes.com/sites/toddessig/2014/09/29/the-mysterious-popularity-of-the-meaningless-myers-briggs-mbti/ (Erişim Tarihi: 10.01.2023)

Ewen, R. B. (2014). *An introduction to theories of personality*. (7th ed.). New York: Psychology Press.

Eysenck, H. J. (1998). *Dimensions of personality*. New Brunswick: Transaction Publishers.

Feist G., Roberts T.A. and Feist J. (2021). *Theories of personality* (10th ed.). New York: McGraw-Hill.

Gelberg, W. (2008). *The successful introvert: How to enhance your job search and advance your career.* Cupertino: Happy About.

Gülcan, C. (2020). Psikolojik tipler ve Jung psikolojisi üzerine bir değerlendirme. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 12*(23), 566-579.*

Gündoğdu, Y. B. ve Turan, Y. (2018). Evaluation of critical periods during the development of the personality in terms of religious education. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, *8* (1), 229-239

Helgoe, L. A. (2013). *Introvert power: Why your inner life is your hidden strength*. Naperville: Sourcebooks Inc.

Horton, B. W., Clarke, I., & Welpott, S. D. (2005). Applying the MBTI® to hospitality education. *Journal of hospitality & tourism education*, *17*(4), 36-45.

Kavut, S. (2020). Carl Gustav Jung: Kavramları, kuramları ve düşünce yapısı üzerine bir inceleme. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, *6*(2), 681-695.

Kennedy, R. B., & Kennedy, D. A. (2004). Using the Myers-Briggs type indicator® in career counseling. *Journal of employment counseling*, *41*(1), 38-43.

Köroğlu, Ö. (2014). Meslek seçimi ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi: Turizm rehberliği öğrencileri üzerine bir araştırma. *Süleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences*, *19*(2), 137-157.

Leung, R., and Law, R. (2010). A review of personality research in the tourism and hospitality context. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 27(5), 439-459.

Martin, L. J., and Johnson, K. K. (1996). Personality type and the hospitality industry: A tool for educators. *Hospitality & Tourism Educator*, 8(2-3), 105-108.

Myers, I. B., McCaulley, M. H., Quenk, N. L., and Hammer, A. L. (1998). *MBTI manual: A guide to the development and use of the Myers-Briggs Type Indicator*. Palo Alto: Consulting Psychologists Press.

Nicholson, I. A. (2003). *Inventing personality: Gordon Allport and the science of selfhood*. American Psychological Association.

Özoğul, G. (2017). *Profesyonel turist rehberlerinin kişilik özellikleri ile mesleki bağlılık arasındaki ilişki üzerine psikolojik sermayenin aracılık etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

Pittenger, D. J. (2005). Cautionary comments regarding the Myers-Briggs type indicator. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*, *57*(3), 210.

Roberts, B. W., and Mroczek, D. (2008). Personality trait change in adulthood. *Current Directions in Psychological Science*, *17*(1), 31-35.

Ryckman, R. M. (2008). *Theories of personality*. (9th ed.). Thomson Wadsworth.

Arıkan Saltık, I. ve Gümüş Dönmez, F., (2018). Turist rehberleri ve kişilik, İçinde: S. Eser, S. Şahin ve C. Çakıcı (Ed.). *Turist rehberliği*, (75-100). Ankara: Detay Yayıncılık.

Temizkan, S. P., ve Özlem, A. (2019). Turist rehberi adaylarının kişilik özelliklerinin mesleğin gerekleri açısından değerlendirilmesi. *Journal of Gastronomy Hospitality and Travel*, *2*(1), 65-79.

The Myers and Briggs Foundation (2023). *The 16 MBTI® Types*. https://www.myersbriggs.org/my-mbti-personality-type/mbti-basics/the-16-mbti-types.htm (Erişim Tarihi: 10.01.2023).

Tuna, M., ve Türkmen, F. (2013). Turizm işletmesi yöneticilerinin kişilik tiplerinin belirlenebilmesine yönelik bir araştırma. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 1(4), 57-68.

Ünüvar, Ş., Sarı Ş., ve Dağhan, M. (2021). Eysenck kişilik özelliklerinin kariyer yapma isteği üzerine etkisi: Turizm eğitimi alan öğrenciler üzerine bir araştırma. *Turizm ve İşletme Bilimleri Dergisi*, 1(1), 30-49

Weber, M. R., Lee, J. H., and Dennison, D. (2015). Using personality profiles to help educators understand ever-changing hospitality students. *Journal of Teaching in Travel & Tourism*, *15*(4), 325-344.

Zopiatis, A. (2007), Hospitality internships in Cyprus: a genuine academic experience or a continuing frustration?, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 19 (1) 65-77.